

KELTAINEN KIRJASTO

The book cover features a large, stylized illustration. On the left, a woman's profile is shown from the ear down, with her hair in a dark ponytail. The background is a collage of colors: a light blue sky, a red and orange gradient, and a landscape with dark, jagged mountains in the foreground and blue, misty mountains in the background. A traditional Japanese-style house with a dark roof is situated on a rocky outcrop in the middle ground. The text is overlaid on the red and orange gradient area.

HARUKI MURAKAMI

Komtuurin
surma

KELTAINEN KIRJASTO

HARUKI MURAKAMI:

- Suuri lammasseikkailu (1982, suom. 1993)
Sputnik-rakastettuni (1999, suom. 2003)
Kafka rannalla (2002, suom. 2009)
Norwegian Wood (1987, suom. 2012)
1Q84 (osat 1 ja 2 2009, osa 3 2010, suom. 2013)
Värittömän miehen vaellusvuodet (2013, suom. 2014)
Maailmanloppu ja ihmemaa (1985, suom. 2015)
Miehiä ilman naisia (2014, suom. 2016)
Rajasta etelään, auringosta länteen (1992, suom. 2017)
Komtuurin surma (2017, suom. 2018)

HARUKI MURAKAMI

Komtuurin surma

Suomentanut
JUHA MYLLÄRI

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ

tammi

75 VUOTTA

HELSINKI

Luvussa 32 on lainaus Samuel Willenbergin teoksesta
Revolt in Treblinka (1984).

Japaninkielinen alkuteos *Kishidanchō Goroshi*,
englanniksi *Killing Commendatore*, ilmestyi 2017.
Copyright © 2017 by Haruki Murakami

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Tammi 2018
Painettu EU:ssa
ISBN 978-952-04-0161-0

Ensimmäinen osa

Näkyväksi tullut idea

Prologi

Kun heräsin tänään lyhyiltä päiväuniltani, edessäni oli kasvoton mies. Hän istui tuolilla vastapäätä sohvaa, jolla olin nukkunut, ja tuijotti minua kuvitteellisilla silmillään.

Mies oli kookas, ja hän oli pukeutunut samalla tavalla kuin tavatessamme ensimmäistä kertaa. Hänellä oli pitkä tumma päällystakki ja musta leveälierinen hattu, joka kätki puolet hänen puuttuvista kasvoistaan.

”Tulin teettämään muotokuvan”, kasvoton mies sanoi varmistettuaan ensin, että olin hereillä. Hän puhui matalalla äänellä, joka kuulosti kuivalta ja värittömältä. ”Lupasit minulle sellaisen. Muistatko vielä?”

”Muistan. En voinut piirtää sinua, koska minulla ei ollut silloin paperia”, sanoin. Minunkin ääneni kuulosti yhtä kuivalta ja värittömältä. ”Annoin sinulle muotokuvan sijaan pienen pingviinin onnenamuletksi.”

”Niin. Se on minulla mukana”, hän sanoi ja ojensi oikean käntensä suoraan minua kohti. Käsi oli todella pitkä. Mies piteli sormissaan pientä muovista pingviiniä. Se oli onnenamuletti, joka kiinnitetään ohuella narulla matkapuhelimeen. Hän pudotti sen kahvipöydän lasitasolle. Kuului pieni kolahdus.

”Annan sen sinulle takaisin. Luulen, että tarvitset sitä. Tämä pieni pingviini saa nyt suojella sinulle tärkeitä ihmisiä. Mutta vastineeksi toivon, että maalaat muotokuvani.”

Epäröin. ”Pyyntö tuli hieman äkisti. En ole koskaan tehnyt muotokuvaa ihmisestä, jolla ei ole kasvoja.”

Kurkkuani kuivasi.

”Olen kuullut, että olet kyvykäs muotokuvamaalari. Ja mi-
hin ihminen ryhtyykin, jokin kerta on väistämättä ensimmäi-
nen”, kasvoton mies sanoi. Sitten hän naurahti. Tai luulen, että
hän naurahti. Ääni kuulosti luolan syvyyksistä kaikuvalta tuu-
len ujellukselta.

Hän otti päästään hatun, joka oli peittänyt puolet hänen kas-
voistaan. Mutta siinä, missä hänen kasvojensa olisi pitänyt olla,
näkyi vain hitaasti pyörteilevää maidonvalkoista usvaa.

Nousin sohvalta ja kävin hakemassa työhuoneestani lehtiön ja
pehmeän lyijykynän. Istuin sohvan reunalle ja yritin hahmotella
kasvottoman miehen paperille, mutta en keksinyt, mistä aloit-
taa. Edessäni oli vain tyhjyyttä. Miten piirtää jotain, mikä ei ole
olemassa? Tyhjyyttä ympäröivä maidonvalkoinen usva muutti
jatkovasti muotoaan.

”Kannattaa pitää kiirettä”, kasvoton mies sanoi. ”En voi vii-
pyä täällä kovin kauan.”

Sydämeni hakkasi kahahdellen. Minun oli kiirehdittävä,
mutta lyijykynää puristavat sormeni eivät suostuneet liikku-
maan. Tuntui kuin koko käteni olisi ollut puuduksissa. Kuten
mies oli sanonut, elämässäni oli ihmisiä, jotka olivat minulle
läheisiä ja joista minun oli pidettävä huolta, mutta en osannut
muuta kuin piirtää ja maalata. Siitä huolimatta en kerta kaik-
kiaan pystynyt jäljentämään kasvotonta miestä paperille. Tuijo-
tin liikkuvaa usvaa kykenemättä tekemään mitään muuta.

”Valitan, mutta aika on lopussa”, mies sanoi hetkeä myöhem-
min. Sitten hän henkäisi usvapilven kuvitteellisesta suustaan.

”Odot. Jos saan vielä tovin, voin...”

Mies pani taas mustan hatun päähänsä ja kätki puolet kas-

voistaan.”Tulen joskus toiste. Ehkä olet silloin valmis maalamaan minut. Säilytän siihen asti pingviiniä puolestasi.”

Kasvoton mies katosi hetkessä niin kuin utu hälvenee tuulipuuskan hajottamana. Jälkeen jäivät vain tyhjä tuoli ja lasipöytä. Pingviinin muotoinen amuletti oli kadonnut.

Se tuntui kuin unelta, mutta tiesin, etten uneksinut. Jos se olisi ollut unta, samoin olisi ollut koko se maailma, jossa elin.

Ehkä pystyisin vielä joskus maalaamaan olemattomuuden muotokuvan samaan tapaan kuin eräs toinen taiteilija oli kyennyt maalaamaan Komtuurin surman. Mutta tarvitsin aikaa. Minun oli voitettava aika puolelleni ja tehtävä siitä ystäväni.

1

Jos pinta oli huurussa

Asuin toukokuusta vuoden loppuun saakka vuorella lähellä kaapean laakson suuta. Kesällä laakson perällä satoi miltei jatkuvasti, kun taas laakson ulkopuolella paistoi yleensä aurinko. Se johtui mereltä puhaltavasta lounaistuulesta. Tuuli toi laaksoon kosteita pilviä, jotka tiivistyivät sateeksi noustessaan vuoren rinteitä ylös. Talo, jossa asuin, oli usein juuri sääilmiöiden rajalla niin, että talon etupuolella saattoi olla aurinkoista, vaikka takapihalla satoi rankasti. Aluksi se hämmästytti minua, mutta ajan mittaan se alkoi tuntua itsestäänselvältä.

Vuoret olivat siellä täällä repaleisten pilvien peitossa. Kun tuuli puhalsi, saattoi nähdä, kuinka pilvenriekaleet harhailivat vuorten rinteillä. Ne olivat kuin menneisyydestä ilmestyneitä sieluja, jotka etsivät kadonneita muistojaan. Joskus tuullessa tanssi ääneti sadepisaroita, jotka näyttivät pieniltä valkoisilta lumihiutaleilta. Koska vuorella tuuli melkein koko ajan, talossa pärjäsi kesälläkin ilman ilmastointilaitetta.

Talo oli pieni ja vanha, mutta sitä ympäröi laaja piha. Kun kukaan ei hoitanut pihaa, se peittyi rehottaviin rikkaruohoihin, jotka tarjosivat suojaisan kodin kissaperheelle, mutta kun puutarhuri kävi ajamassa ruohon, kissat muuttivat jonnekin muualle. Ne eivät kai viihtyneet siistityssä pihassa. Raidallisella naaraalla oli kolme pentua. Sen laihuudesta ja tuimasta ilmeestä päätellen kissaperhe sinnitteli pysyäkseen hengissä.

Talo oli vuoren laella, ja lounaaseen avautuvalta terassilta saattoi nähdä pienen kaistaleen merta, joka pilkkotti sekametsän lomasta. Meri näytti tuskin suuremmalta kuin käsienpesuallas, joka on las-kettu täyteen vettä. Se oli valtavan Tyynenmeren pienen pieni hitunen. Olin kuullut tutulta asunnonvälittäjältä, että mitätönkin merinäköala saattoi vaikuttaa tontin hintaan ratkaisevasti, mutta minulle oli samantekevää, näkyikö talosta merelle vai ei. Kaukaa katsottuna pieni merikaistale näytti lyijynharmaalta. En ymmärtänyt lainkaan, miksi meren näkeminen oli ihmisille niin tärkeää. Itse katselin mieluummin vuoria. Vuorenrinne laakson toisella puolen vaihtoi tuon tuosta ilmettään vuodenajan ja säätilan mukaan. Saatoin seurata sen muutoksia päivästä toiseen kyllästymättä.

Vaimoni ja minä olimme muuttaneet erillemme, ja allekirjoitin viralliset eropaperitkin, mutta sen jälkeen tapahtui asioita, joiden seurauksena päädyimme lopulta jatkamaan yhteistä avioelämäämme. Minun on itsekkin vaikea hahmottaa syitä ja seurauksia siinä tapahtumaketjussa, jonka päätteeksi palasimme yhteen. Joka tapauksessa avioelämämme alku- ja jälkiosaa erottaa jyrkkäreunaiseen laaksoon kaivetun kanavan tavoin runsaan yhdeksän kuukauden mittainen ammottava kuilu.

En ole varma, onko reilun yhdeksän kuukauden ero verrattain pitkä vai lyhyt. Jälkikäteen ajateltuna se tuntuu melkein ikuisuudelta, mutta toisaalta aika kului kuin hetkessä. Käsitykseni jakson pituudesta vaihtelee päivästä toiseen. Valokuvissahan on usein savukeaski helpottamassa kuvattavan kohteen mittakaavan hahmottamista, mutta muistojeni viereen pystytetty savukeaski venyy ja kutistuu mielensä mukaan. Asiat ja ilmiöt muuttavat jatkuvasti muotoaan mielessäni, ja samoin – tai ehkä juuri sen vastapainoksi – muuttuvat myös ne mitat ja painot, joiden pitäisi säilyä yhdenmukaisina.

Ei kuitenkaan voi sanoa, että kaikki muistoni liikkuisivat, venyisivät ja kutistuisivat jatkuvasti oman mielensä mukaan. Suurimmaksi osaksi elämäni on ollut poukkoilematonta, johdonmukaista ja järjellä käsitettävää. Kuitenkin noin yhdeksän kuukauden ajan olin hämmennyksen ja epäjärjestyksen vallassa, tilassa, jolle en osaa antaa mitään järkevää selitystä. Ajanjakso oli minulle kaikin tavoin poikkeuksellinen. Olin kuin uimari, jonka valtava meripyörre oli kaapannut varoittamatta mukaansa.

Kun muistelen niitä tapahtumia (kirjoitan tätä joitain vuosia myöhemmin), asioiden merkitykset, etäisyydet ja keskinäiset yhteydet käyvät välillä epäselviksi. Kun katson hetkeksi muualle, loogisten päätelmien askeleet vaihtavat salamanopeasti paikkaa. Yritän kuitenkin kertoa tapahtumista niin järjestelmällisesti ja loogisesti kuin osaan. Yritys voi olla tuomittu epäonnistumaan, mutta koetan pitää kiinni muutamista keksimistäni mittapuista niin kuin uupunut uimari pitää kiinni sattumalta luokseen ajautuneesta puunoksasta.

Kun muutin siihen taloon, hankin ensi töikseni halvan käytetyn auton. Tarvitsin kulkuneuvon, koska olin hiljattain ajanut edellisen auton loppuun ja antanut sen romutettavaksi. Maaseutukaupungin liepeillä päivittäisistä ostoksista ei selviä ilman autoa, ei varsinkaan jos sattuu asumaan vuorella. Menin Odawaran kaupungin lähellä sijaitsevaan Toyotan käytettyjen autojen kauppaan ja ostin halvan Corolla-farmarin. Myyjän mukaan auto oli puuterinsininen, mutta minusta se oli sairassuoteessa riutuvan ihmisen kasvojen värinen. Kilometrejä oli kertynyt vasta 36 000, mutta farmarilla oli ajettu kolari, joten hinta oli tuntuvasti alhaisempi kuin muiden samanikäisten autojen. Kävin koeajolla ja totesin, että jarruissa ja renkaissa ei ollut vikaa. Arvelin, että ajaisin moottoritiellä vain harvoin, joten vaatimustasoni ei ollut kovin korkea.

Olin vuokrannut talon Amada Masahikolta, joka oli opiskelukaverini taidekorkeakoulujailta. Minua kaksi vuotta vanhempi Masahiko oli yksi harvoista ystäväistäni, joiden seurassa todella viihdyin. Olimme opiskelija-aikojen jälkeenkin tavanneet aina silloin tällöin. Hän oli taidekorkeakoulusta valmistuttuaan lakannut pyrkimästä taiteilijan uralle ja saanut töitä mainostoimistosta graafisena suunnittelijana. Kuultuaan, että olin eronnut ja asuntoa vailla, hän kysyi, haluaisinko muuttaa hänen isänsä taloon, jotta se ei pääsisi rapistumaan tyhjillään. Masahikon isä, Amada Tomohiko, oli kuuluisa taiteilija, jonka yleisö tunsi perinteisen japanilaisen maalaustaiteen eli *nihongan* mestarina. Amada Tomohikolla oli Odawaran lähellä talo, jossa oli sekä asuintilat että ateljee, ja hän oli vaimonsa kuoltua viettänyt siellä kymmenen vuotta huoletonta taiteilijaelämää. Talo oli kuitenkin ollut jo joitain kuukausia vailla asukasta, koska Amada Tomohiko oli muistisairautensa pahennuttua muuttanut tasokkaaseen hoitokotiin Izun ylängöllä.

”Eihän vuoren huipulla sijaitsevaa taloa voi käteväksi kehua, mutta hiljaisuuden ja työrauhan uskallan taata sataprosenttisesti. Se on ihanteellinen paikka maalaamiseen. Häiriötekijöitä ei kerta kaikkiaan ole”, Amada Masahiko selitti minulle.

Vuokraa saattoi sanoa nimelliseksi.

”Talo rapistuu ilman asukasta, ja tietysti minua huolettaa myös murron tai tulipalon mahdollisuus. Minullakin on parempi mieli, jos siellä asuu joku. Mutta arvaan, että sinusta ei tuntuisi hyvältä, jos en pyytäisi lainkaan vuokraa. Voit joutua lähtemään sieltä lyhyellä varoitusajalla, mutta se ei toivottavasti haittaa.”

Hyväksyin hänen tarjouksensa. Koko omaisuuteni mahtui pienen auton tavaratilaan. Kun Masahiko pyytäisi minua lähtemään, voisin muuttaa pois vaikka seuraavana päivänä.

Muutin toukokuun pyhien jälkeen. Rakennus oli pieni yksikerroksinen länsimainen talo, jota olisi hyvinkin voinut nimittää mökiksi, mutta yksinasujalle tilaa oli riittävästi. Se sijaitsi pienellä vuorella, ja sitä ympäröi joka puolelta sekametsä. Minulle ei ollut selvää, mihin asti tontti jatkui, eikä Masahikokaan ollut siitä aivan varma. Pihassa kasvoi suuria mäntyjä, joiden paksut oksat levittäytyivät kaikkiin suuntiin. Siellä täällä oli suuria puutarhakiviä, ja kivilyhdyn vieressä kasvoi hieno japaninbanaanipuu.

Kuten Masahiko oli sanonut, talossa oli todella hiljaista. Mutta näin jälkikäteen ajatellen joudun olemaan eri mieltä hänen väitteestään, ettei siellä ollut minkäänlaisia häiriötekijöitä.

Sinä aikana, kun asuin erossa vaimostani, minulla oli kaksi seksisuhdetta. Molemmat naiset olivat naimisissa. Toinen oli minua nuorempi ja toinen minua vanhempi. Molemmat olivat oppilaita kuvataidekurssilla, jolla minä opetin.

Kummassakin tapauksessa minä tein aloitteen (mikä oli poikkeuksellista, koska olin jokseenkin ujo ja kokematon), ja vastapuoli myöntyi siihen. Jostain syystä juuri silloin tuntui helpolta ja luontevalta kutsua nainen vuoteeseeni. En tuntenut juuri lainkaan syyllisyyttä siitä, että viettelin naisia, joihin nähden olin opettajan asemassa. Heidän kanssaan makaaminen ei tuntunut sen erikoisemmalta kuin kellonajan kysyminen vastaan tulijalta.

Ensimmäisessä suhteessa kumppanini oli pitkä lähes kolmekymmentävuotias nainen, jolla oli suuret mustat silmät, pienet rinnat ja kapea vyötärö. Hänellä oli korkea otsa ja kauniit suorrat hiukset. Korvat olivat verrattain suuret. Vaikka häntä ei voinut sanoa erityisen kauniiksi, hänellä oli kiinnostavalla tavalla omalaatuiset kasvonpiirteet, joiden kaltaisia taidemaalarit mie-

lellään maalaavat. (Itse asiassa piirsinkin hänestä joitain hahmotelmia.) Lapsia hänellä ei ollut. Hänen miehensä oli lukion historianopettaja ja löi häntä kotona. Mies kai purki turhautumistaan siihen, ettei saanut käyttää voimaa koulussa. Kasvoihin hän ei lyönyt koskaan. Kun riisuin kumppanini, näin siellä täällä mustelmia ja arpia. Nainen ei halunnut minun näkevän niitä, joten sammutimme aina valot riisuutuessamme.

Hänen kiinnostuksensa seksiä kohtaan vaikutti vähäiseltä. Hän ei juuri kiihottunut, vaan valitti kipua työntyessäni sisään. Huolellisesta esileikistä ja liukuvoiteesta ei ollut paljonkaan apua. Kivut saattoivat olla tuntevia eivätkä menneet heti ohi. Joskus ne saivat hänet huudahtamaan.

Hän halusi siitä huolimatta maata kanssani. Tai ainakaan hän ei ollut haluton siihen. Minkähän takia? Ehkä kipu oli juuri sitä, mitä hän toivoi. Ehkä hän halusi kokea mielihyvän puutetta. Ehkä hän halusi tulla rangaistuksi jollain tavalla. Ihmiset haluavat mitä erikoisimpia asioita. Mutta yhtä asiaa hän ei halunnut: läheisyyttä.

Hän ei halunnut käydä minun kotonani eikä kutsua minua omaansa, joten ajoimme aina minun autollani tuntihotelliin lähelle merenrantaa. Sovimme tapaamisen perheravintolan suuralle parkkipaikalle, kirjauduimme hotelliin kello yhden aikaan iltapäivällä, rakastelimme ja lähdimme ennen kolmea. Ulkona hän käytti aina suuria aurinkolaseja, satoi tai paistoi. Mutta keran hän ei saapunutkaan sovittuun tapaamiseen. Hän lakkasi myös käymästä kuvataidekursilla. Niin päättyi lyhyt ja jokseenkin intohimoton suhteemme. Luulen, että makasin hänen kanssaan neljä tai viisi kertaa.

Toisessa suhteessa kumppanini oli onnellista perhe-elämää viettävä nainen. Tai ainakin minusta hänen perhe-elämänsä vaikutti

kaikin puolin tyydyttävältä. Hän oli 41-vuotias (jos muistan oikein) eli minua viitisen vuotta vanhempi. Hän oli pienikokoinen ja hänellä oli kauniit kasvopiirteet. Hän pukeutui aina tyylikkäästi. Hän kävi joka toinen päivä kuntosalilla ja joogaamassa, minkä ansiosta hänellä ei ollut pienintäkään vatsapainoa. Hän ajoi punaista Mini Cooperia. Auto oli upouusi, ja aurinkoisina päivinä sen kimmalluksen saattoi nähdä kaukaa. Naisen kaksi tytärtä kävivät kalliista yksityiskoulua Shōnanissa, parikymmentä kilometriä Odawarasta itään. Hän oli itsekin aikanaan valmistunut samasta koulusta. Hänen aviomiehensä pyöritti jonkinlaista yritystä, mutta en tullut kysyneeksi millä alalla. (Eikä se juuri kiinnostanutkaan minua.)

En tiedä, miksi nainen ei torjunut lähentymisyritystäni. Ehkä minua ympäröi silloin jokin magneettikentän kaltainen voima, joka veti häntä puoleensa kuin rautaista kappaletta. Tai ehkä asialla ei ollut mitään tekemistä magneettien kanssa. Kenties hän vain kaipasi juuri sillä hetkellä lihallista tyydytystä, ja minä satuin olemaan sopivasti paikalla.

Joka tapauksessa osasin siihen aikaan luontevasti tarjota kumppanilleni sitä, mitä hän halusi – mitä ikinä se olikaan. Aluksi hänkin vaikutti nauttivan estottomasti siitä, mitä minulla oli tarjota. Ainakin suhteemme fyysinen puoli (eikä muita puolia juuri ollutkaan) toimi äärimmäisen hyvin. Tapaamisemme olivat niin siekailemattoman seksuaalisia, että niiden suoraviivaisuus nousi lähes abstraktille tasolle. Hämmästyin siitä itsekin, kun tulin kerran ajatelleeksi asiaa.

Mutta jossain vaiheessa hän kai tuli järkiinsä. Eräänä pilvisenä alkutalven aamuna hän soitti minulle ja sanoi kuin pape-rista lukien: ”Luulen, ettei meidän kannata enää tavata. Tällä jutulla ei ole tulevaisuutta.” Tai jotain sensuuntaista. Hän oli tietysti oikeassa: meillä ei ollut tulevaisuutta. Eihän meillä oikein ollut nykyhetkeäkään.

Opiskellessani taidekorkeakoulussa tein lähinnä abstrakteja maalauksia. Abstrakti maalaustaide on tietenkin laaja käsite, enkä osaa itsekään oikein selittää senaikaisten maalausteni tyyli-suuntaa tai sisältöä, mutta tarkoitukseni oli maalata vapaasti ja rajoitteetta mielikuvia, jotka eivät olleet konkreettisia. Olen joi-tain kertoja voittanut taidenäyttelyssä pienen palkinnon. Jos-kus teoksiani on myös esitelty taidelehdissä. Jotkut opettajista ja opiskelukavereista arvostivat töitani ja kannustivat minua jat-kamaan. Vaikka minua ei pidettykään suoranaisena tulevaisuu-den lupauksena, voinee silti sanoa, että minulla oli lahjoja ku-vataiteen saralla. Useimmat teoksistani vaativat suuren kankaan ja runsaasti öljyvärejä, joten kustannukset olivat huomattavat. Ja todennäköisyys, että joku haluaisi ostaa nimettömän taiteili-jan suurikokoisen abstraktin maalauksen ja panna sen olohuo-neensa seinälle, oli liki nolla.

Oli selvää, etten voinut hankkia elantoani maalaamalla pel-kästään sellaisia teoksia, joista itse pidin. Siksi aloin korkea-koulusta valmistuttuani tehdä muotokuvia tilauksesta. Maalasin yritysjohtajia, akateemisia voimahahmoja, parlamentaarikkoja, maakuntien merkkihenkilöitä ja muita yhteiskunnan pilareita (ohuita ja paksuja) hyvin todentuntuisesti. Sillä alalla arvoste-taan realistista, painokasta ja hillittyä maalaustapaa. Muotoku-vat olivat siis tyylien avaruudessa aivan vastakkaisessa suunnassa kuin ne teokset, joita olin halunnut maalata, mutta nyt jouduin tekemään niitä työkseni. *Vastoin tahtoani*, voinen lisätä ilman, että kukaan syyttää minua taiteilijan ylimielisyydestä.

Pääsin opettajan suosituksen avulla sopimusmaalariksi pie-neen muotokuvatilauksia vastaanottavaan yritykseen Tokion Yotsuyassa. Yritys ei maksanut kiinteää palkkaa, mutta nuorena poikamiehenä tulin jotenkuten toimeen, kunhan tilauksia riitti. Elin vaatimatonta elämää pienessä vuokra-asunnossa junara-

dan varressa kaukana Tokion keskeisiltä alueilta: söin mahdollisuuksien mukaan kolme ateriaa päivässä, ostin joskus pullon halpaa viiniä ja kävin toisinaan elokuvissa naispuolisen ystävän kanssa. Keskityin ajoittain yksinomaan muotokuvien tekemiseen, ja kun olin saanut vähän rahaa säästöön, uppouduin taas mieleisteni teosten maalaamiseen; tätä jatkui muutamia vuosia. Koko sen ajan muotokuvien maalaaminen oli minulle vain keino pysyä leivässä, eikä tarkoitukseni ollut jatkaa sillä alalla.

Jos muotokuvien maalaamista arvioi työnä, se oli minulle joksinkin helppo keino tulla toimeen. Olin opiskelijana työskennellyt jonkin aikaa muuttofirmassa ja myyjänä lähikaupassa. Muotokuvien maalaaminen ei ollut fyysisesti eikä henkisesti läheskään yhtä rasittavaa. Kun opin kaavan, minun tarvitsi vain toistaa se jokaisen asiakkaan kohdalla. Ennen pitkää pystyin tekemään muotokuvan varsin lyhyessä ajassa. Se oli kuin lentokoneella lentämistä autopilotti päällä.

Kun olin maalannut muotokuvia rutiininomaisesti vuoden verran, minulle alkoi selvitä, että töitani arvostettiin enemmän kuin olin kuvitellut. Asiakkaat olivat kuulemma tyytyväisiä. Jos asiakkailta tulee usein valituksia työn laadusta, se näkyy pian maalarin saamien työtarjousten määrässä ja saattaa johtaa sopimuksen irtisanomiseen. Jos taas asiakkaat pitävät näkemästään, töitä tarjotaan lisää ja palkkiot kasvavat jonkin verran. Siinä mielessä muotokuvamaalaus on vakavaa liiketoimintaa. Minä olin vasta aloittelija, mutta jostain syystä tilauksia tuli tiheään tahtiin ja palkkiotkin nousivat kohtalaisesti. Yhteyshenkilöni yrityksessä oli mielissään teosteni laadusta. Jotkut asiakkaat kehuivat, että minulla oli muotokuvamaalaukseen erityinen ote.

Minulla ei ollut aavistustakaan, miksi muotokuviani arvostettiin siinä määrin. Olin vain maalannut minulta tilatut kuvat yksi kerrallaan tuntematta työtä kohtaan erityistä intohimoa.

Totta puhuen en pysty palauttamaan mieleeni yhdenkään silloin maalaamani ihmisen kasvoja. Toisaalta mielsin itseni taidemaalariksi, ja kun kerran asetuin maalaustelineen eteen ja tartuin sivelttimeen, en voinut hyväksyä itseltäni ainakaan täysin laadutonta teosta. Se olisi tuhonnut oman maalaushaluni ja halventanut taidemaalarin työtä. Kaikkien töitteni ei tarvinnut antaa aihetta suoranaiseen ylpeyteen, mutta yritin olla maalamatta yhtäkään, jota olisi tarvinnut hävetä. Jotkut kutsuvat sitä työmoraaliksi tai ammattietiikaksi, mutta minusta kyse oli vain siitä, että en olisi osannut toimia muullakaan tavalla.

Minulla oli muotokuvien suhteen toinenkin käytäntö, jota noudatin johdonmukaisesti. En käyttänyt elävää mallia. Kun sain tilauksen, sovin tapaamisen asiakkaan kanssa. Keskustelimme tunnin verran kasvokkain. Me vain puhuimme; en piirtänyt asiakkaasta hahmotelmia. Esitin kysymyksiä, ja asiakas vastasi. Kysyin missä, milloin ja millaiseen perheeseen asiakas oli syntynyt, millaisen lapsuuden hän oli viettänyt, missä hän oli käynyt koulua, millaisia töitä hän oli tehnyt, millainen perhe hänellä oli, miten hän oli päätenyt nykyiseen asemaansa ja niin edelleen. Kysyin myös asiakkaan arjesta ja harrastuksista. Yleensä he vastailivat mielellään ja suorastaan antaumuksella. (Olin varmaan ainoa, jota sellaiset asiat kiinnostivat.) Tunnin tapaaminen venyi joskus kahdeksi tai kolmeksikin tunniksi. Keskustelun jälkeen lainasin viisi tai kuusi valokuvaa asiakkaasta, tavalisia valokuvia hänen arjestaan ja askareistaan. Joskus kuvasin vielä asiakkaan kasvoja eri kulmista omalla pienellä kameranlani. Se riitti minulle.

”Eikö minun siis tarvitsekaan istua liikkumatta ja poseerata?” monet asiakkaat kysyivät huolestuneen näköisinä. He olivat valmistautuneet koettelemukseen jo päättäessään muo-

tokuvan hankinnasta. Taiteilija seisoo tuimana – mutta ehkä ei sentään enää nykyään baskeri päässä – kankaan edessä sivelin kädessään, ja malli istuu tai seisoo sovitussa asennossa liikumatta. Tuo elokuvista tuttu asetelma oli heidän käsityksensä maalaustilanteesta.

”Haluatteko poseerata?” kysyin silloin asiakkaalta. ”Se on kokemattomalle melko raskasta. Saman asennon säilyttäminen käy ennen pitkää tylsäksi ja saa hartiainkin jumiin. Mutta totta kai voitte tehdä niin, jos haluatte.”

Valtaosa asiakkaista ei tietenkään halunnut nähdä sellaista vaivaa. Useimmat heistä olivat joko työuransa kiireisimmässä vaiheessa tai jo iäkkäitä ja eläkkeellä. He eivät kaivanneet elämänsä tarpeettomia koettelemuksia.

”Riittää, että saan tavata teidät ja keskustella näin kasvotusten”, sanoin rauhoitellakseni asiakasta. ”Elävän mallin käyttäminen ei vaikuta teoksen laatuun. Jos lopputulos ei jostain syystä ole teille mieleen, maalaan uuden taulun.”

Muotokuva valmistui noin kahdessa viikossa (tosin öljyvärien kuivuminen vaati kuukausia). En tarvinnut eteeni mallia vaan elävän muistikuvan hänestä. (Joskus malli suorastaan haittasi työn etenemistä.) Muistikuvasta tuli olla aistittavissa mallin kolmiulotteinen olemus. Sitten minun oli vain siirrettävä muistikuva kankaalle. Ilmeisesti minulla on luonnostani hyvä visuaalinen muisti. Siitä on muotokuvamaalarin työssä suunnattomasti hyötyä.

Oli työn kannalta tärkeää, että pystyin pitämään asiakkaasta ainakin hieman. Siksi pyrin tunnin mittaisessa tapaamisessa löytämään asiakkaasta joitain puolia, joihin saatoin samaistua. Joskus tehtävä tuntui mahdottomalta. Osa asiakkaista oli sellaisia, että olisin kavahtanut, jos minua olisi pyydetty solmimaan heihin pysyvä henkilökohtainen suhde. Mutta kunhan asiakas oli

vain käymässä, ei ollut vaikeaa löytää hänestä muutamia ominaisuuksia, joista saattoi pitää. Jokaisessa ihmisessä voi nähdä jotain kauniisti kimaltelevaa, jos katsoo tarpeeksi syvälle. Etsin asiakkaasta sellaisen kimalluksen, ja jos pinta oli huurussa (niin kuin yleensä oli), pyyhin huurun kankaalla pois. Se oli tärkeää, koska tunteet, joita malli taiteilijassa herättää, välittyvät helposti teokseen.

Siten minusta tuli kuin vaivihkaa muotokuvamaalari. Saavutin jopa hieman mainetta alan pienissä piireissä. Kun menin naimisiin, irtisanoin viimein sopimukseni Yotsuyassa toimivan firman kanssa ja aloin myydä muotokuvia aiempaa paremmin ehdoin maalaustaiteeseen erikoistuneen välittäjän kautta. Agentti oli minua kymmenisen vuotta vanhempi, kyvykäs ja motivoitunut mies. Juuri hän neuvoi minua jättämään aiemman sopimukseni ja valitsemaan asiakkaani tarkemmin. Siitä alkaen sainkin lukuisista muotokuvistani varsin kelvollisen palkkion (useimmat asiakkaat olivat kuulemma tunnettuja omalla alallaan – liike-elämässä tai politiikassa – mutta en tuntenut heistä juuri ketään edes nimestä). Ei kuitenkaan voi sanoa, että minusta olisi tullut kuuluisa. Muotokuvien maailma ei toimi samoilla säännöillä kuin taidemaalauksen tai valokuvien. Muotokuvaan erikoistunut valokuvaaja voi hyvinkin saada nimensä yleisön tietoisuuteen, mutta muotokuvamaalarille se on melkein mahdotonta. On harvinaista, että muotokuva tulee yleisön nähtäville taideteoksena. Niitä ei esitellä taidelehdissä eikä gallerioissa. Yleensä muotokuva pannaan salongin seinälle, jonne se unohtuu pölyttymään. Jos joku vieras sattuisikin katselemaan teosta tarkemmin (ehkä tekemisen puutteesta), hän tuskin vaivautuisi kysymään taiteilijan nimeä.

Joskus tunsin itseni taidemaailman kurtisaaniksi. Seurasin joka kerta tuttua kaavaa taitojani hyödyntäen ja parhaan kykyeni mu-

kaan. Tein asiakkaan tyytyväiseksi. Minulla oli siihen tarvittavat lahjat. Tein työni ammattimaisesti mutta en konemaisesti vaan eläytyen. Pyytämäni palkkio ei ollut aivan pieni, mutta asiakkaat maksoivat sen mukisematta. Hehän olivat ihmisiä, jotka eivät kysyneet ostamiensa palveluiden hintaa. Tieto kyvyistäni levisi suusta suuhun, ja sen ansiosta työkalenterini pysyi täytenä. En kuitenkaan tuntenut työtäni kohtaan halua tai himoa – en lainkaan.

En minä pyrkinyt senkaltaiseksi taidemaalariksi tai edes senkaltaiseksi ihmiseksi. Ajauduin vain olosuhteiden aallokossa tilanteeseen, jossa en enää maalannut omaksi ilokseni. Yksi syy oli tarve luoda riittävän vakaat taloudelliset puitteet avioliitolleni, mutta oli muitakin syitä. Luulen, että en vain enää halunnut maalata oman itseni vuoksi. Avioliitto oli lähinnä tekosyy. Minua ei enää voinut kutsua nuorukaiseksi, ja olin kai kadottamassa osan itsestäni: sen osan, jota jotkut nimittävät rinnassa palavaksi tuleksi. Olin unohtamassa, miltä tuntui lämmitellä tuon tulen loimussa.

Minun olisi kai pitänyt huomata kulkevani kohti umpikujaa. Olisi pitänyt ryhtyä toimenpiteisiin. Mutta lykkäsin suunnanmuutosta, kunnes lopulta vaimoni teki omat johtopäätöksensä. Olin silloin 36-vuotias.

HARUKI MURAKAMIN (s. 1949) kirjoista otetaan Japanissa miljoonapainoksia, ja hänen kansainvälinen suosionsa on liki yhtä suurta. Murakami on julkaissut romaaneja, novelleja ja tietokirjoja, joita on käännetty yli 50 kielelle. Lisäksi hän on kääntänyt japaniksi amerikkalaista kirjallisuutta, mm. John Irvingiä, F. Scott Fitzgeraldia ja Raymond Carveria. Murakami on opiskellut elokuva-alaa ja pyörittänyt jazzklubia. Kirjailijaksi hän kertoo kasvaneensa musiikkia kuuntelemalla.

Haruki Murakami maalaa maailmaa huikein vedoin kertoessaan omaa tietään etsivän taiteilijan tarinan. Teoksessa lomittuvat kiehtovasti fantasiaa, mennyt aika, intohimo ja taiteen tekemisen mysteerit.

”Haruki Murakami esittää suuren kysymyksen: minkä hinnan maksamme, kun omistaudumme taiteelle.”

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG

”Hän tekee sen taas: Murakami lähettää sankarinsa yksinäisyyteen, jossa odottaa suuri tuntematon. Koukuttavaa.”

ZEIT LITERATUR SPEZIAL

Päällys: Jussi Kaakinen

